

2024-09-10
Ku2024/00602

Kulturdepartementet
Regeringskansliet

Sverigefinländarnas delegations, Sverigefinska Riksförbundets och Sverigefinska ungdomsförbundets remissvar

Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34)

Sverigefinländarnas delegation, som är en gemensam intresseorganisation för den sverigefinska minoriteten i Sverige, Sverigefinska Riksförbundet och Sverigefinska ungdomsförbundet avger här sitt gemensamma remissyttrande över public servicekommitténs betänkande. Förutom allmänna synpunkter fokuserar vårt yttrande på de specifika förslag som har betydelse för den sverigefinska minoriteten, som enligt SCB består av drygt 700 000 personer och som därmed är den största av de fem nationella minoriteterna.

Allmänna synpunkter

Public service-bolagen, SVT, SR och UR, är idag de enda rikstäckande medier som tillhandahåller ett brett utbud på de fem nationella minoritetsspråken och de tre bolagens nyhetsförmedling och programverksamhet är därför av central betydelse för att språken ska kunna överleva och utvecklas i Sverige. Utbudet i public service är också en av de saker som Europarådets expertkommitté, som granskar hur Sverige lever upp till sina internationella åtaganden, påtalat vid flera tillfällen. Vi välkomnar därför kommitténs förslag om att programutbudet på de nationella minoritetsspråken ska utökas, jämfört med nivån vid den nuvarande avtalsperiodens slut, d v s 2025.

Samtidigt reser den förslagna medelstillelningen för perioden 2026-2033 betydande frågetecken när det gäller de tre bolagens möjligheter att leva upp till uppdraget. Redan under innevarande avtalsperiod har PS-bolagen tvingats till nedskärningar, som bland annat lett till personalminskningar på de finskspråkiga redaktionerna. Med tanke på public servicebolagens stora betydelse för finskans överlevnad samt de ökade kraven på beredskap i händelse av kris och krig, anser vi att finansieringen bör höjas från den nu föreslagna nivåerna så att de istället motsvarar nivåerna i SVT:s SR:s, och UR:s budgetunderlag.

Nedan följer synpunkter på de specifika delarna i betänkandet, som har relevans för den sverigefinska minoriteten:

Kap 3 Public service i oroliga tider

Kommittén konstaterar att Rysslands invasion av Ukraina radikalt förändrat den säkerhetspolitiska situationen i Europa och därmed verksamhetsförutsättningarna för de tre public serviceföretagen. Kriget har inneburit att de tidigare alliansfria länderna Finland och Sverige anslutit sig till försvarsalliansen NATO. Den nya säkerhetspolitiska situationen ställer också public

servicebolagen, som oberoende och trovärdiga nyhetsförmedlare inför nya och svårare uppgifter. Krisberedskapen och beredskapen för krig måste prioriteras på ett helt annat sätt, vilket självfallet ska framgå av sändningstillståndet för 2026-2033.

SVT:s VD Hanna Stjerne och Yles VD Merja Ylä-Anttila publicerade 3 juli 2023 en gemensam debattartikel i Dagens Nyheter och i finländska Hufvudstadsbladet, där de berättar att de båda bolagen inlett en gemensam planering för att kunna ta över varandras sändningar i händelse av krig och att i värsta fall något av länderna ockuperas av främmande makt:

Bolagen ska i så fall:

- sända varandras nyheter för att säkra att de når ut.
- stödja varandras produktion av nyheter på både finska och svenska om den i ett land av någon anledning ligger nere.

De båda VD-arna konstaterade vidare i sin debattartikel; ”Det nära samarbetet blir möjligt tack vare att både SVT och Yle har svensk- och finskspråkiga nyhetsredaktioner samt fördjupade samarbeten inom säkerhet, teknik och produktion.”

Detta är möjligt eftersom svenska är det andra officiella språket i Finland och finska är det största nationella minoritetsspråket i Sverige. Detta utgör en unik språklig gemenskap som Sverige inte har med något annat land.

Den gemensamma krigsplanering, som SVT och Yle inlett, förutsätter givetvis att båda bolagen i tillräcklig utsträckning har personal som behärskar båda språken och detta måste, för att planeringen också ska vara trovärdig, sätta sina avtryck i t ex SVT:s prioritering av den finskspråkiga verksamheten. Detta krav bör också, enligt vår uppfattning, framgå av sändningstillståndet för 2026-2033.

Också när det gäller civila kriser bör språkfrågan tas i beaktande. Under pandemin var dödligheten hos den sverigefinska befolkningen i Sverige högre än bland infödda svenskar. Det finns oss veterligen inga djupgående studier gjorda om vad denna skillnad berodde på (t ex bristfälliga språkkunskaper), men trots det har public serviceföretagen i krislägen ett särskilt ansvar att förmedla information också på de viktigaste minoritetsspråken.

Kap 4. Public serviceföretagens unika roll och betydelse för samhället och publiken

SR, SVT och UR är idag de överlägset viktigaste mediaföretagen när det gäller service till den sverigefinska minoriteten. Den gäller nyheter och program på finska, spegling av minoritetens villkor och kultur samt en aktiv och kritisk granskning av hur svenska myndigheter lever upp till internationella avtal och nationell lagstiftning. Lyssnar och tittarundersökningar visar också att en stor del av SR:s och SVT:s finskspråkiga program når de viktiga målgrupperna.

De finskspråkiga programmen är också viktiga påminnelser till majoritetsbefolkningen om att det i Sverige historiskt har talats flera språk än svenska och programmen spelar därför en väsentlig roll för minoriteternas synlighet. Så bör det vara även då PS-bolagens distribution blir teknikneutral.

Skillnaden är stor mellan olika åldersgruppers tittar- och lyssnarvanor. De som kom till Sverige under den stora arbetskraftsinvandringen under 1960- och 70-talet tittar fortfarande i hög grad på linjär TV och lyssnar på FM-radio, medan deras barn och barnbarns mediekonsumtion i allt högre grad sker via internet.

Förutom SVT och SR förmedlar också veckotidningarna RuotsinSuomalainen (upplaga ca 10 000 ex) och Suomen uutisviikko (upplaga XXX ex) nyheter och reportage på det finska språket.

Kap 5 En lag om public service och teknikneutrala villkor för innehållet

Förslaget att samla lagar och bestämmelser som reglerar public serviceföretagens verksamhet i en lag verkar än ändamålsenligt och vi stödjer detta förslag.

När det gäller avtalsperiodens längd, i denna snabbt föränderliga säkerhetspolitiska omgivning och mediemiljö, finns dock en rad frågetecken. Som vi konstaterar nedan, i avsnittet om finansiering, ser vi en uppenbar risk för att beredskapsuppdraget kan urholka finansieringen för det breda uppdraget och inte minst PS-företagens utbud riktat till de nationella minoriteterna. Vi anser därför att en genomgripande utvärdering av lagen, om en sådan stiftas, bör ske efter halva avtalsperioden.

Med hänvisning till de tittar- och lyssnarvanor som refereras ovan stödjer de sverigefinska organisationerna förslaget om att SVT och SR sändningarna är teknikneutrala.

Kap 6. Granskningen av programverksamheten

Vi förutsätter att granskningsnämnden får i uppdrag att granska att public servicebolagen lever upp till de krav på omfattning och kvalitet när det gäller utbudet för de nationella minoriteterna. I denna granskning bör man också granska om företagen bidrar till att uppfylla de internationella konventioner om minoriteter och minoritetsspråk som Sverige har undertecknat. Europarådet uppföljningskommission har också vid flera tillfällen påpekat betydelsen av att public service agerar i linje med dessa konventioner.

Vi anser att det är självklart att även granskningen, i enlighet med avtalet, blir teknikneutral.

Kap 8 Hur public service innehållsuppdrag ska utformas

De sverigefinska organisationerna stödjer kommitténs förslag om ett brett uppdrag för de tre bolagen SVT, SR och Ur, också under kommande avtalsperiod., d v s det mångsidiga anslaget samtidigt som utbudet tillgodoser särskilda grupper, såsom de fem nationella minoriteternas, behov och intressen. Som påpekats tidigare är de tre public servicebolagen de viktigaste förmedlarna av nyheter, samhällsinformation, debatt, kultur och underhållning på minoritetsspråken. Bolagens utbud av program på finska är sålunda av avgörande betydelse för det finska språkets fortlevnad och utveckling i Sverige.

Kommittén konstaterar också att public service spelar en avgörande roll för det svenska språkets framtid, men de förtjänar också att nämnas att det i Sverige historiskt också talats andra språk, såsom de nationella minoritetsspråken. Att dessa språk får höras är också en central uppgift för public service, såväl inom ramen för speglingsuppdraget som folkbildningsuppdraget.

Vi stödjer helhjärtat kommittén förslag om ett ökat utbud av program på de fem nationella minoritetsspråken och att mängden förstapubliceringar ökar jämfört med 2025 års nivå. På det här sättet säkerställs, precis som kommittén också konstaterar, att bolagen inte prioriterar ned program på de nationella minoritetsspråken, i strid med Sverige folkrättsliga åtaganden och nationella lagar. Detta är, enligt vår mening, en mycket viktig och tydlig signal från kommitténs sida, som också bör följas upp under avtalsperioden.

Det är också viktigt att den finska som talas i svensk radio och TV är god och rik och kan fungera som en förebild i en omgivning, där språket sällan förekommer. Samtidigt måste attityden till språket vara inkluderande för att inte stöta bort personer som vill tala finska, men som kanske inte vågar. Detta är en utmanande balansgång som kräver en genomtänkt språkpolicy.

Vi stödjer också kommitténs krav på att programutbudet ska ha relevans för de berörda grupperna och att hänsyn måste tas till de skiftande nivåerna inom minoriteterna när det gäller kunskaper i språken.

Härvid speglar textning, på såväl finska som svenska, en viktig roll som stöd för personer som har svaga kunskaper i finska och för personer som vill lära sig språket. Textning på svenska bidrar också till ökad synlighet och ökad förståelse för minoriteternas villkor hos majoriteten. Här erbjuder givetvis teknikneutraliteten nya möjligheter.

En viktig målgrupp är barnfamiljer som vill föra språket vidare till sina barn. De nationella minoritetsspråken har idag resursbibliotek, vars uppgift bl. a. är att hjälpa folkbiblioteken att förbättra utbudet av litteratur på de nationella minoritetsspråken. Uppdraget gäller särskilt böcker för barn och unga. Resursbiblioteken har förbättrat tillgången på barnlitteratur på minoritetsspråken och ett ökat utbud av barnprogram på de nationella minoritetsspråken i radio och TV skulle vara ett viktigt och välkommet tillskott. Detta språkstärkande utbud bör vara en viktig del av UR:s utbildningsprogram.

Vi ser fram emot en fördjupad dialog med public service företagen och är beredda att medverka till att trygga denna relevans, med all respekt för bolagens självbestämmande och integritet.

Kap 10. Samverkan för att stärka en livskraftig produktionsmarknad i hela landet

Public servicebolagen spelar en viktig roll när det gäller att utveckla en livskraftig produktionsmarknad i Sverige. Vi utgår därför från att public servicebolagen också utvecklar sitt samarbete med produktionsbolag som är verksamma på de nationella minoritetsspråken och att detta samarbete ska präglas av tydlighet och framförhållning. Detta skulle kunna vara ett viktigt tillskott när det gäller skapande och stärkande av egna, kreativa och livskraftiga minoritetskulturer.

Kap 15. Uppföljning av public service-uppdraget

Kommittén föreslår att en "public servicedialog" ska genomföras under tillståndsperioden. Med tanke på avtalsperiodens längd, de snabba förändringarna på medieområdet och det osäkra säkerhetsläget i vår del av världen, borde denna dialog ersättas av en mera genomgripande analys av såväl uppdrag som finansiering, som skulle kunna leda till en revidering av villkoren i sändningstillståndet.

Kap 17 Ökat samarbete mellan public serviceföretagen

De sverigefinska organisationerna välkomnar ett fördjupat samarbete mellan public servicebolagen när det gäller samordning och uppdelning av program för de nationella minoriteterna, för att upprätthålla goda kunskaper i finska (fortbildning) samt för att underlätta rekrytering av personal.

Kap.18. Säkerhets- och beredskapsfrågor

Se kapitel 3

Kap 19 Medelstilldelning

De sverigefinska organisationerna hyser en betydande oro över den föreslagna finansieringen av publikservicebolagens utbud under tillståndsperioden 2026-2033. Själva tillståndperiodens längd är i sig en källa till oro. Därtill kommer den snabba utvecklingen på mediaområdet och inte minst den betydande säkerhetspolitiska instabiliteten i vår del av världen.

I kommitténs förslag åläggs de tre public-servicebolagen omfattande åtgärder för att trygga verksamheten i händelse av kris och krig. Det gäller såväl de materiella förutsättningarna för att kunna fortsätta verksamheten (tekniska lösningar, skyddade arbetsutrymmen e t c), som de immateriella i form av motståndskraft mot påverkansoperationen och för att upprätthålla den källkritik som behövs i en sådan situation. Allt det här riskerar att urholka finansieringen av övrig verksamhet.

Redan under den innevarande avtalsperioden har SR:s och SVT:s finska redaktioner tvingats till betydande nedskärningar och vi befarar att motsvarande kommer att ske under den kommande avtalsperioden.

Den låga uppräkningsnivå som kommittén förslår för slutet av avtalsperioden tror vi inte kommer att räcka till för att trygga alla de uppgifter, bl. a. det ökade utbudet på de nationella minoritetsspråken, som PS-bolagen åläggs i det nya sändningstillståndet. Vi anser därför att kommittén bör gå på de nivåer som de tre bolagen, SR, SVT och UR själva har föreslagit och att kommittén åtminstone gör en genomlysande konsekvensanalys av den förslagna nivån.

För Sverigefinländarnas delegation

Markus Marttila
Ordförande

För Sverigefinska Riksförbundet

Hannele Oikarinen
Ordförande

För Sverigefinska Ungdomsförbundet

Alexandra Salmi
Ordförande